

Instrumenty ekonomiczne

Tomasz Poskrobko

Kryteria projektowania i wyboru instrumentów ekonomicznych

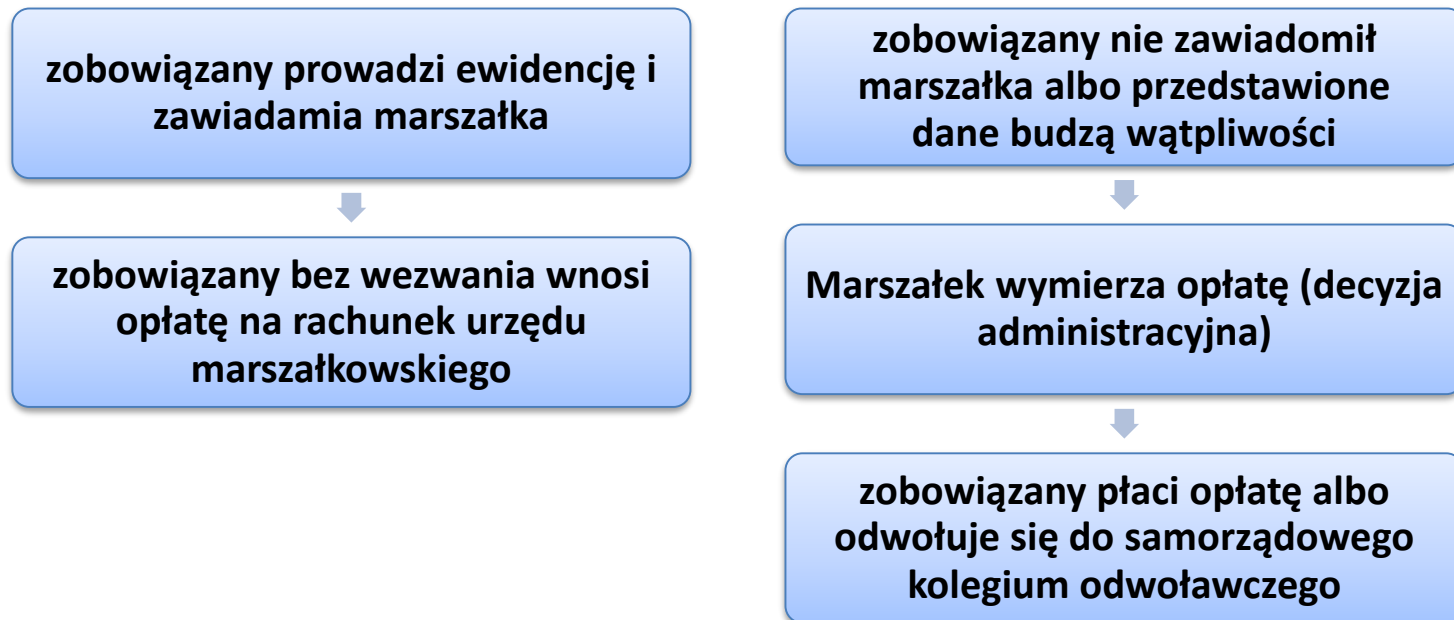
- skuteczność ekologiczna (potencjalna i rzeczywista) – odnosi się zawsze do określonych celów polityki ekologicznej (np. osiągnięcie określonego standardu emisji itp.);
- efektywność ekonomiczna – ujmowana jako: minimalizacja łącznych kosztów osiągnięcia planowanej korzyści środowiskowej lub maksymalizacja relacji korzyści ekologicznych do kosztów niezbędnych dla uzyskania tych korzyści;
- możliwości wdrożenia – zależy zwykle od szerokiego spektrum czynników. Należą do nich: istnienie podstaw prawno-instytucjonalnych umożliwiających wdrożenie danego instrumentu, istnienie rozwiązań organizacyjnych i technicznych

Funkcje instrumentów ekonomicznych

- funkcja bodźcowa
- funkcja dochodotwórcza
- funkcja regulacyjna

Cechy wspólne opłat za korzystanie ze środowiska

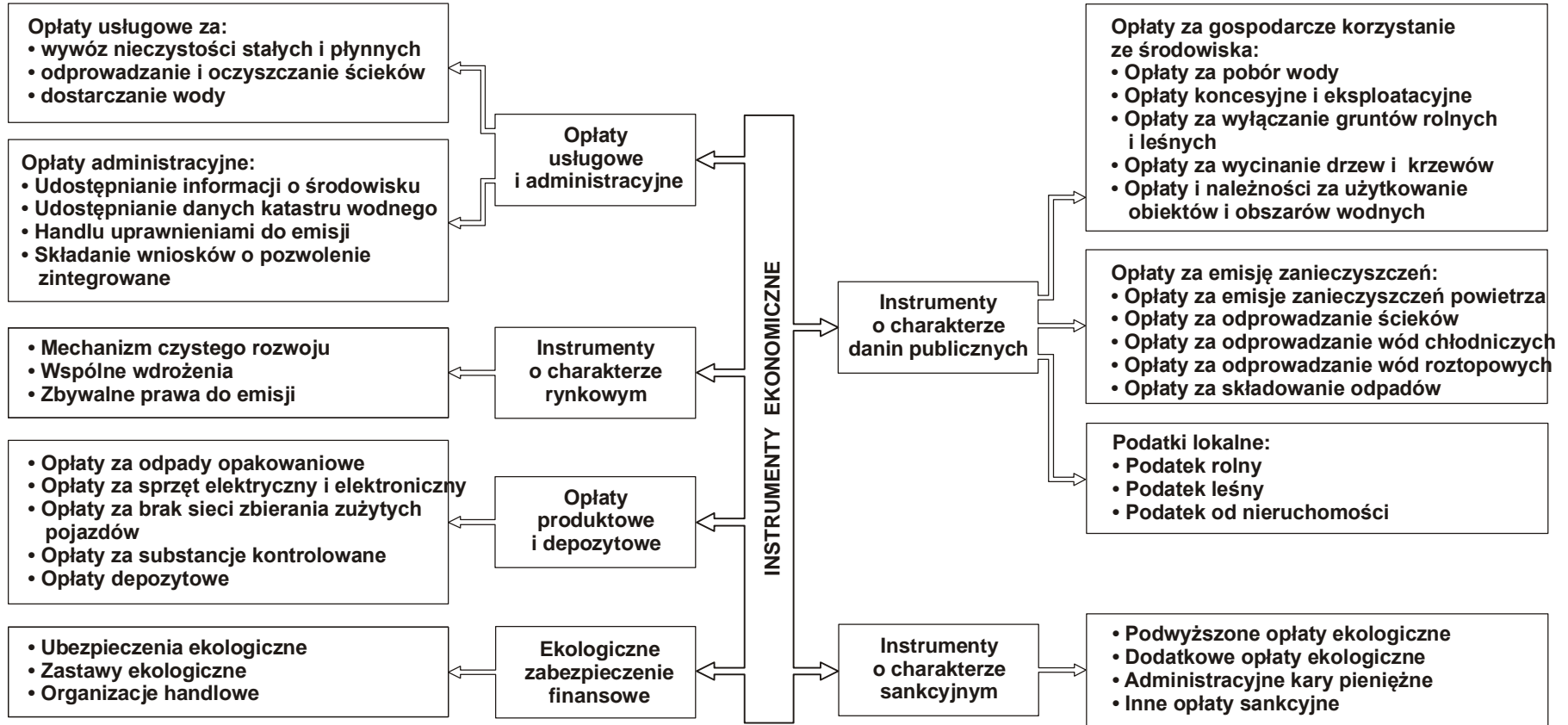
- „samoopodatkowanie” (za wyjątkiem opłat za usuwanie drzew i krzewów, które są nakładane decyzją)
- wpłata na konto urzędu marszałkowskiego właściwego ze względu na miejsce korzystania ze środowiska (w odniesieniu do opłat za emisję do powietrza ze środków transportu – według siedziby zobowiązanego)

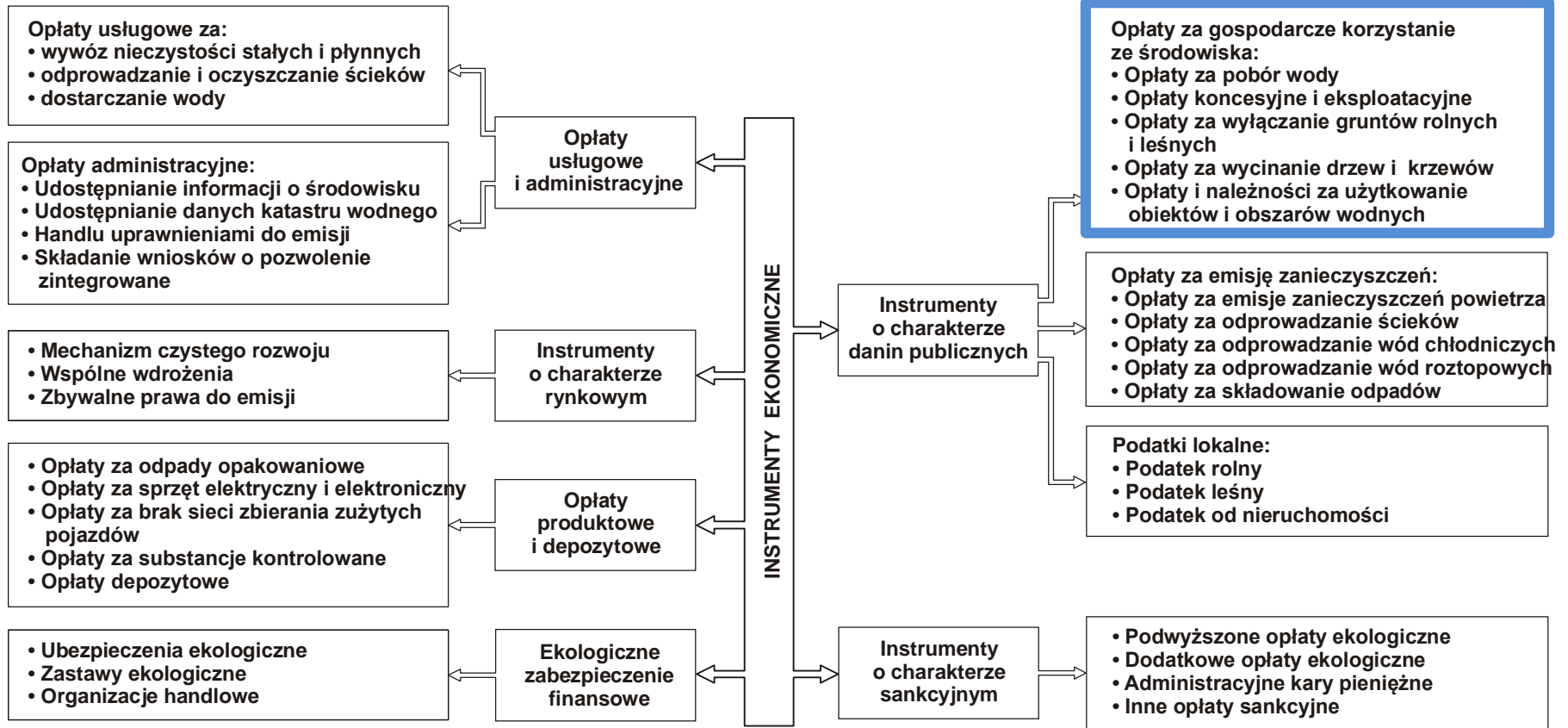
Cechy wspólne opłat za korzystanie ze środowiska

- zwolnienie z opłat jeżeli ich półroczna wysokość nie przekracza 400 zł
- przedawnienie i odsetki tak samo jak za podatki, zgodnie z przepisami Ordynacji podatkowej

Systematyka

Systematyka

Opłaty za pobór wody na cele gospodarcze

- Dwie stawki różnicujące wody powierzchniowe:
 - stawka podstawowa
 - stawka za wodę dla zaopatrzenia ludności
- Cztery współczynniki różnicujące w zależności od stopnia uzdatniania:
 - współczynnik 2,8 – jeżeli woda nie podlega żadnym procesom;
 - współczynnik 2,0 – przy stosowaniu filtracji pospiesznej;
 - współczynnik 1,0 – przy stosowaniu filtracji powolnej albo odżelaziania lub odmanganiania wody;
 - współczynnik 0,6 – przy stosowaniu procesów membranowych, wymiany jonowej, sorpcji na węglu aktywnym utleniania ozonem lub innymi utleniaczami
- Współczynniki różnicujące w zależności od RZGW

Opłaty za pobór wody na cele gospodarcze

- Trzy stawki różnicujące wody podziemne:
 - stawka podstawowa
 - na potrzeby produkcji żywności lub leków
 - stawka za wodę dla zaopatrzenia ludności
- Pięć współczynników różnicujące w zależności od stopnia uzdatniania:
 - 2,0 – jeżeli woda nie podlega żadnym procesom uzdatniania lub tylko dezynfekcji i demineralizacji;
 - 1,25 – podlega procesom odżelaziania lub utleniania;
 - 1,0 – podlega odmanganianiu;
 - 0,5 – usuwanie amoniaku, koagulacji lub adsorpcji;
 - 0,3 – usuwanie azotanów lub metali ciężkich.

Opłata za wyłączenie gruntów w produkcji rolnej lub leśnej

- należność jest to jednorazowa opłata z tytułu trwałego wyłączenia gruntów z produkcji rolnej lub leśnej;
 - uzależniona od klasy i rodzaju gruntów oraz typu gleb
 - pobierana jest w wysokości odpowiadającej wartości określonej ilości ton ziarna żyta
 - np. grunty orne i sady na glebach pochodzenia mineralnego – 350 Mg żyta,
- opłata roczna – z tytułu użytkowania gruntów wyłączonych z produkcji rolnej lub leśnej
 - uiszczana jest przez 10 lat, od chwili wyłączenia gruntu z produkcji, w przypadku wyłączenia trwałego oraz przez okres wyłączenia nietrwałego.
 - Wysokość opłaty rocznej wynosi 10% należności

Opłata za wyłączenie gruntów w produkcji rolnej lub leśnej

- zależna od typu siedliskowego lasu oraz wartości 1 m³ drewna
 - np. 1500 m³ za 1 ha lasu mieszanego,
- Opłata roczna za wyłączenie gruntów leśnych wynosi 10% należności i jest uiszczana przez 10 lat przy wyłączeniu trwałym lub przez okres wyłączenia okresowego
- Należność i opłata roczna za wyłączenie z produkcji gruntów w lasach ochronnych jest wyższa o 50%.

Opłaty koncesyjne

- związane z geologicznym i górniczym korzystaniem ze środowiska
- Pobierana z tytułu
 - poszukiwania złóż i kopalin
 - rozpoznawania złóż i kopalin
 - bezzbiornikowego magazynowania substancji i składowania odpadów w górotworze
- stawki zróżnicowane od rodzaju kopaliny i charakteru działalności
- niższe przy poszukiwaniu i około dwukrotnie wyższe przy rozpoznawaniu złoża

Opłaty eksploatacyjne

- pobierana za wydobywanie kopaliny ze złoża
- Wysokość tej opłaty zależy od rodzaju i ilości wydobytej kopaliny

Opłaty za usuwanie drzew i krzewów

- Opłaty za wycinkę drzew są uzależnione od:
 - gatunku drzewa (wyodrębniono 4 grupy)
 - jego grubości, wyrażonej w centymetrach obwodu pnia (wyróżniono 8 grup – najniższa do 25 cm, najwyższa powyżej 700 cm).
- Opłaty za wycinanie krzewów są zależne tylko od powierzchni

Opłaty za emisję zanieczyszczeń do powietrza

- pobierane za wydalanie 67 substancji lotnych – gazów i pyłów.
- Podstawą do różnicowania jednostkowych stawek opłat jest toksyczność wydalanych zanieczyszczeń
- W przypadku braku możliwości bezpośredniego ustalenia ilości wydalanych zanieczyszczeń wprowadzono możliwość naliczania „ryczałtowego”

Opłaty za zanieczyszczenia odprowadzane w ściekach

- uzależnione od rodzaju i stężenia zanieczyszczeń oraz miejsca powstawania ścieków (RZGW)

Opłaty za odprowadzanie wód chłodniczych

- uzależnione od temperatury odprowadzanej wody
 - 26-31°C
 - 32-34°C
 - powyżej 35°C

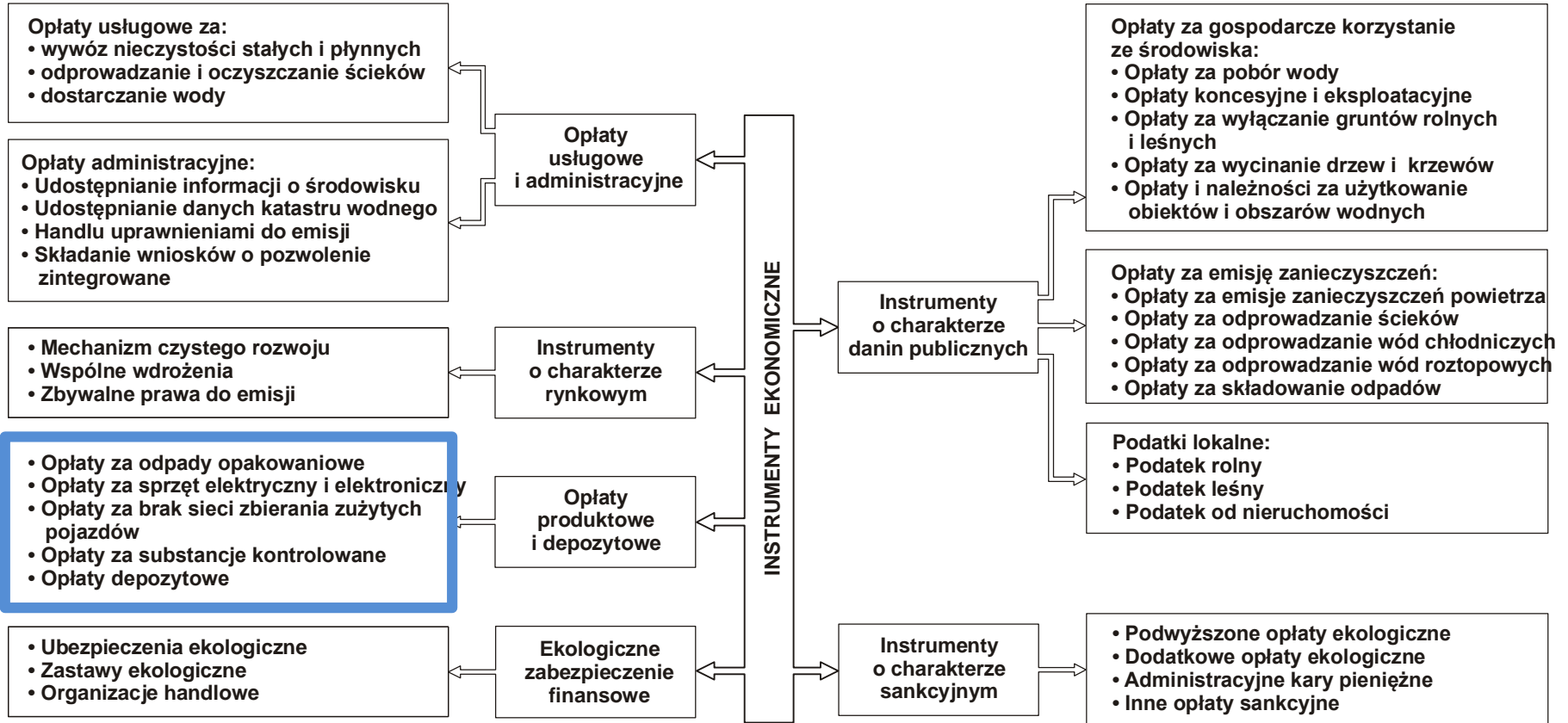
Opłaty za odprowadzanie wód opadowych i roztopowych

- naliczane w wymiarze rocznym, a jednostkowa stawka jest zróżnicowana w zależności od rodzaju powierzchni.
- Ustalono pięć rodzajów takich powierzchni:
 - tereny przemysłowe, składowe i bazy transportowe
 - powierzchnie portów i lotnisk
 - powierzchnię dróg i parkingów o nawierzchni szczelnej położonych na terenach przemysłowych
 - powierzchnię dróg i parkingów o nawierzchni nieszczelnej
 - powierzchnię dróg i parkingów o nawierzchni szczelnej położonych w miastach o gęstości zaludnienia przekraczającej 1300 osób na km²

Opłaty za składowanie odpadów

- Wysokości jednostkowych stawek zależy od rodzaju składowanych odpadów

Systematyka

Opłaty produktowe

- opłaty produktowe za niezrealizowanie obowiązku odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych;
- opłaty produktowe za sprzęt elektryczny i elektroniczny;
- opłaty za substancje kontrolowane;
- opłaty za brak sieci zbierania pojazdów;
- opłata zastępcza za nie wykupienie wymaganej ilości energii odnawialnej;
- opłata depozytowa.

Za niezrealizowanie obowiązku odzysku i recyklingu opakowań

- dotyczą następujących produktów wycofanych z użycia:
 - opakowań z tworzyw sztucznych, szklanych, aluminiowych, stalowych, z papieru, tektury i drewna (nie pobiera się opłaty za opakowania wielowarstwowe);
 - akumulatorów;
 - baterii i ogniw galwanicznych oraz ich części;
 - olejów smarowych;
 - opon.

Opłaty produktowe za sprzęt elektryczny i elektroniczny

- Wymagany poziom odzysku i recyklingu kształtuje się następująco:
 - wielkogabarytowe urządzenia gospodarstwa domowego i automaty do wydawania - poziom odzysku 80% (poziomu recyklingu 75%);
 - sprzęt teleinformatyczny i telekomunikacyjny oraz sprzęt audiowizualny 75% (65%);
 - małogabarytowe urządzenia gospodarstwa domowego, sprzęt oświetleniowy, narzędzia elektryczne i elektroniczne, zabawki, sprzęt rekreacyjny i sportowy, przyrządy do nadzoru i kontroli 70% (50%);
 - zużyte gazowe lampy wyładowcze poziomu odzysku 80% (poziomu recyklingu 80%).
- Przedsiębiorcy są zobligowani do ponoszenia dwóch rodzajów opłat:
 - opłaty rejestrowej za wpis do rejestru Głównego Inspektora Ochrony Środowiska oraz opłatę roczną za pozostanie w tym rejestrze;
 - opłaty produktowej.

Opłata za brak sieci zbierania pojazdów

- Obowiązek wnoszenia opłat mają te podmioty, które wprowadziły w danym roku co najmniej tysiąc pojazdów i nie zorganizowały (nie mają) sieci zbiórki pojazdów wyeksploatowanych

Opłaty za substancje kontrolowane

- ponoszą podmioty wprowadzające po raz pierwszy do obrotu na terytorium Polski substancje zubażające warstwę ozonową.

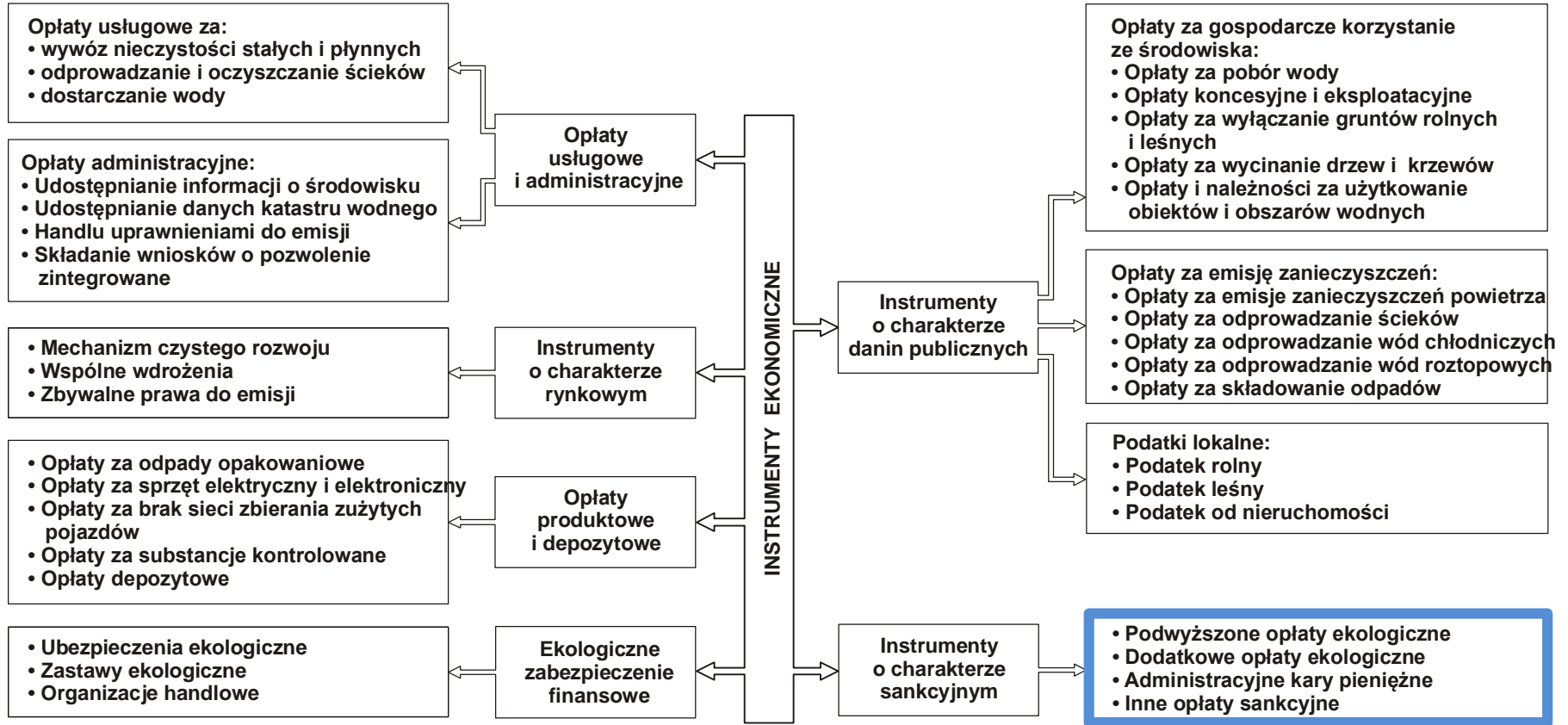
Opłata zastępcza za nie wykupienie wymaganej ilości energii „zielonej” i „czerwonej”

- Przedsiębiorstwa zajmujące się wytwarzaniem i obrotem energią elektryczną mają obowiązek zapewnienia określonego udziału energii z odnawialnych źródeł (energia „zielona”), gazu (żółta) i/lub kogeneracji (energia „czerwona”).

Opłata depozytowa

- baterie i akumulatory samochodowe
- baterie i akumulatory przemysłowe

Systematyka

Administracyjne kary pieniężne

- za wyjątkiem kary za usuwanie drzew bez zezwolenia, ukarany może być tylko podmiot posiadający decyzję, który narusza jej warunki
- AKP nakładane są za:
 - przekroczenie ilości lub rodzaju gazów lub pyłów wprowadzanych do powietrza określonych w pozwoleniach,
 - przekroczenie warunków dotyczących ścieków określonych w pozwoleniach,
 - przekroczenie ilości pobranej wody określonej w pozwoleniach,
 - naruszenie warunków decyzji zatwierdzającej instrukcję eksploatacji składowiska odpadów albo decyzji określającej miejsce i sposób magazynowania odpadów,
 - przekroczenie poziomów hałasu określonych w decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu lub pozwoleniu zintegrowanym,
- za korzystanie ze środowiska bez decyzji płaci się opłaty podwyższone

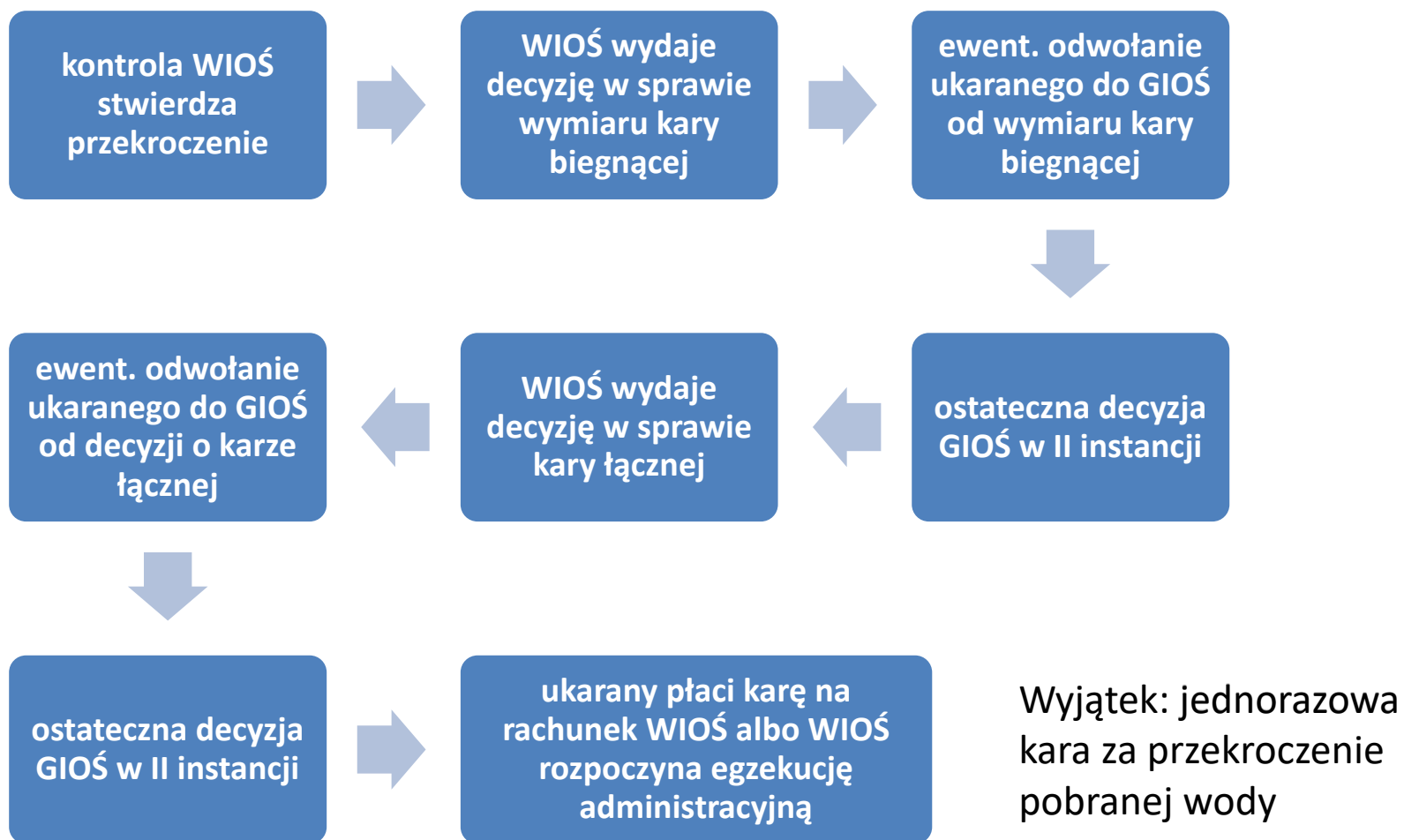
Opłaty podwyższone

- emisja gazów lub pyłów do powietrza bez pozwolenia – 500 %
- pobór wód bez pozwolenia – 500 %
- wprowadzanie ścieków bez pozwolenia – 500 %
- wrzucenie odpadów do wód lub morza – opłata x 100
- składowanie odpadów w innych miejscach szczególnie chronionych (brzeg zbiornika wodnego, strefa ochronna ujęcia wody, park narodowy, rezerwat przyrody, uzdrowisko – 15 % opłaty za umieszczenie na składowisku za każdą dobę)
- składowanie odpadów w miejscu nie przeznaczonym na ten cel – 10 % opłaty za umieszczenie na składowisku za każdą dobę
- składowanie bez zatwierdzenia instrukcji eksploatacji składowiska lub magazynowanie bez decyzji – 5 % opłaty za umieszczenie na składowisku za każdą dobę

Administracyjne kary pieniężne

- AKP są wymierzone decyzją administracyjną:
 - w I instancji decyzja administracyjna wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska
 - organem II instancji jest Główny Inspektor Ochrony Środowiska w Warszawie
- Kary wpłaca się na rachunek właściwego WIOŚ.

Tryb nakładania kar

Kara biegnąca

- Wymiar kary biegnącej ustala się uwzględniając przekroczenie lub naruszenie w skali doby lub w skali godziny (za przekroczenie ilości lub rodzaju gazów lub pyłów wprowadzanych do powietrza).
- Decyzja w sprawie kary biegnącej nie podlega wykonaniu
- W decyzji ustalającej wymiar kary biegnącej określa się:
 - wielkość stwierdzonego przekroczenia lub naruszenia odpowiednio w skali doby albo godziny,
 - wymiar kary biegnącej,
 - termin, od którego kara biegnąca będzie naliczana, jako odpowiednio dzień albo godzinę, następujące bezpośrednio po zakończeniu pomiarów lub innych ustaleń stanowiących podstawę stwierdzenia przekroczenia lub naruszenia.
- Kara biegnąca jest naliczana do czasu stwierdzenia zmiany wielkości przekroczenia lub naruszenia.
- Wymiar kary biegnącej może ulec zmianie na wniosek podmiotu korzystającego ze środowiska, zawierający wyniki pomiarów albo na skutek zmiany stawek określonych w przepisach.

Kara łączna

- Wojewódzki inspektor ochrony środowiska podejmuje, na podstawie ostatecznych decyzji określających wymiar kary biegnącej, decyzję o wymierzeniu kary łącznej:
 - za okres do ustania przekroczenia lub naruszenia - po stwierdzeniu z urzędu lub na wniosek podmiotu korzystającego ze środowiska, że przekroczenie lub naruszenie ustało, albo
 - za okres do dnia 31 grudnia każdego roku - jeżeli do tego dnia przekroczenie lub naruszenie nie zostało usunięte.

Charakterystyka AKP

- kara za składowanie odpadów
 - wymierzana za naruszenie rodzaju lub sposobu składowania odpadów określonego w decyzji zatwierdzającej instrukcję eksploatacji składowiska
 - zależy od ilości i rodzaju odpadu oraz czasu ich składowania (1/10 stawki opłaty za umieszczenie na składowisku za każda dobę)
- kara za magazynowanie odpadów
 - za naruszenie warunków decyzji określającej miejsce i sposób magazynowania odpadów
 - ukarany zostanie posiadacz magazynowanych odpadów
 - kara zależy od ilości i rodzaju odpadu oraz czasu ich magazynowania
 - 1/10 stawki opłaty za umieszczenie na składowisku za każda dobę magazynowania
- kara za zanieczyszczenie powietrza
 - wymierzana za emisję ilości gazu lub pyłu większej niż dozwolona w pozwoleniu na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza albo w pozwoleniu zintegrowanym
 - za emisję gazu lub pyłu nie wymienionego w pozwoleniu
 - kara = 10 x opłata

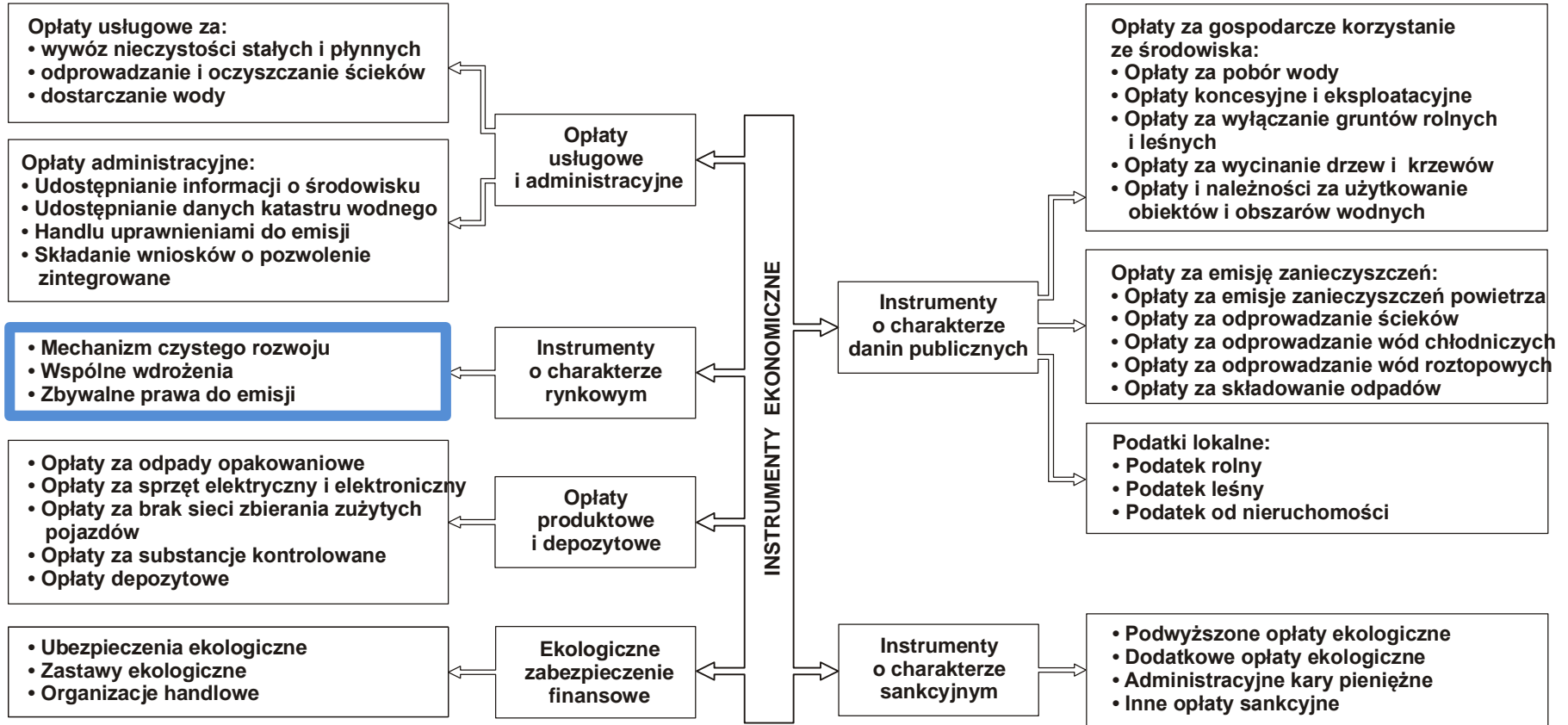
Charakterystyka AKP

- kara za pobór wody
 - za pobór wody w ilości większej niż dozwolona zgodnie z pozwoleniem wodnoprawnym na pobór wody lub pozwoleniem zintegrowanym
 - wyjątek: nie ma kary biegnącej i łącznej, decyzja WIOŚ od razu określa wymiar kary
 - kara= 10 x opłata
- kara za ścieki
 - za przekroczenie ilości, stanu, składu, temperatury lub pH ścieków określonych w pozwoleniu wodnoprawnym na wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi albo w pozwoleniu zintegrowanym
 - kara= 10 x opłata

Charakterystyka AKP

- kara za hałas
 - za emitowanie hałasu przekraczającego poziomy określone w pozwoleniu
 - kara zależy od pory doby (dzień czy noc) i wielkości przekroczenia
 - według pomiaru w najgłośniejszym miejscu
- kara za usuwanie drzew i krzewów
 - za usunięcie drzewa lub krzewu bez pozwolenia
 - wysokość kary zależy od rodzaju i gatunku drzewa i obwodu pnia na wysokości 130 cm albo od zakrzewionej powierzchni
 - decyzja wójta (burmistrza, prezydenta miasta)

Systematyka

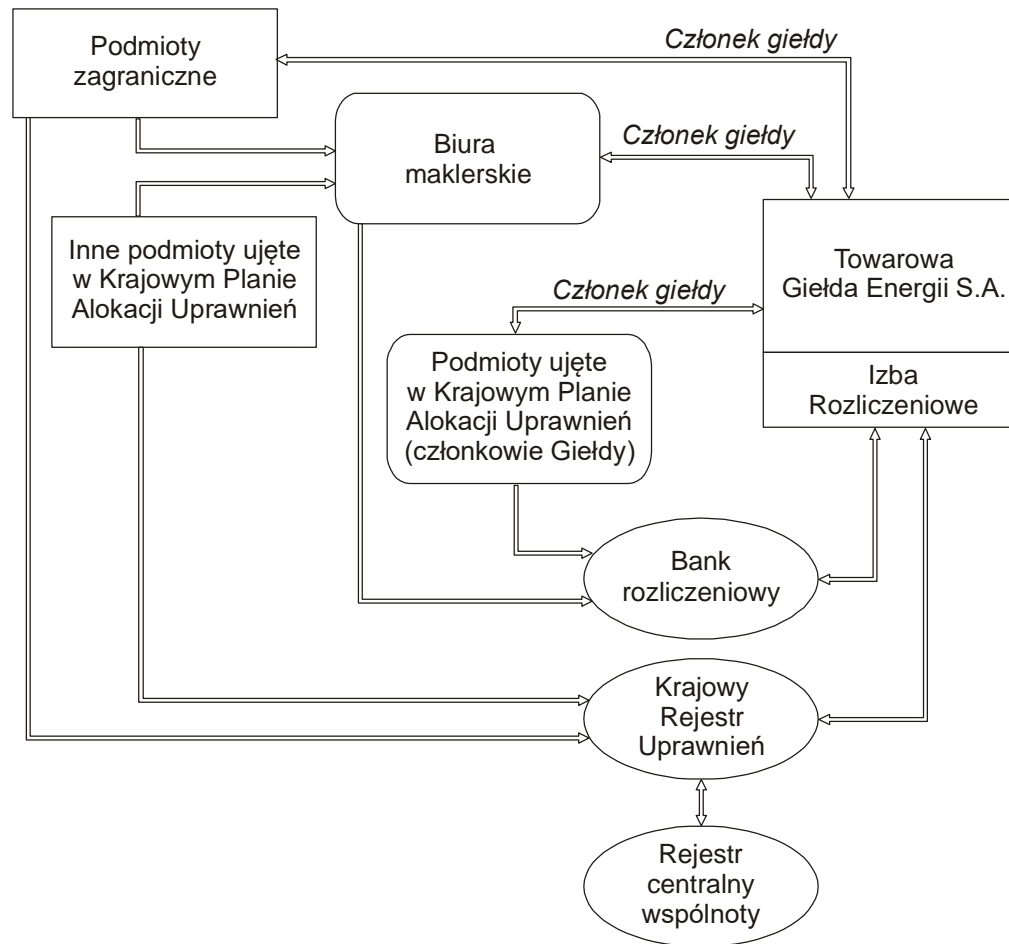

Rynek zbywalnych praw do emisji zanieczyszczeń

- Wyróżnia się kilka rodzajów rynku uprawnień zbywalnych
 - Rynki z pełnymi lub ograniczonymi prawami emisji
 - Rynek obszarowy
 - Rynek sektorowy (branżowy)
 - Rynek pozwoleń na emisję rzeczywistą
 - Rynek pozwoleń na emisję umowną
- Rynek uprawnień emisji zakłada dwa sposoby ich nabywania:
 - pierwotne - wskutek uwłaszczenia na podstawie krajowego planu rozdziału uprawnień do emisji;
 - wtórne – drogą kupna. W obrocie mogą uczestniczyć zarówno beneficjenci pierwotni (uwłaszczeni), jak i podmioty, które chcą dokonać zakupu.

System handlu uprawnieniami do emisji

- W Polsce system handlu uprawnieniami do emisji obejmuje następujące elementy:
 - Krajowy Administrator Systemu Handlu Uprawnieniami do Emisji, którego zadaniem jest prowadzenie Krajowego rejestru uprawnień do emisji, opracowywanie projektów krajowych planów rozdziału uprawnień do emisji, monitorowanie funkcjonowania systemu, opracowywanie raportów, udostępnianie informacji.
 - Towarowa Giełda Energii S.A. jest animatorem rynku uprawnień do emisji. Do zadań animatora należy stałe składanie zleceń kupna i sprzedaży instrumentów notowanych na Giełdzie. Członkami Giełdy mogą być także domy maklerskie (jednym z pierwszych był Dom Maklerski Banku Ochrony Środowiska).
 - Izba Rozliczeniowa Giełd Towarowych S.A. w 2010 roku otrzymała pozwolenie Komisji Nadzoru Finansowego na prowadzenie rozliczeń i rachunku transakcji zawieranych na rynku zbywalnych uprawnień do emisji.
 - Krajowy Plan Rozdziału Uprawnień do emisji dwutlenek węgla na lata 2008-2012, przyjęty przez Radę Ministrów.

Instrumenty wspierające rynek

- *Wspólne wdrożenia (joint implementation)* jest to narzędzie polegające na wspólnej realizacji projektów skutkujących redukcją emisji antropogennych gazów cieplarnianych lub wzrostem biologicznego pochłaniania CO₂ (lasy) w kraju lub za granicą. . Projekty te muszą być wdrożone w krajach uczestniczących w systemie handlu pozwoleniami.
- *Mechanizm czystego rozwoju (Clean Development Mechanism)* umożliwia realizację projektów inwestycyjnych skutkujących redukcją emisji lub wzrostem pochłaniania CO₂ w krajach nie uczestniczących w systemie handlu pozwoleniami.

Charakterystyka SHUE

- jednostki umowne tzw. jednostki Kioto (ekwiwalent dwutlenku węgla obliczany na podstawie współczynnika ocieplenia, który wyraża wielkość wpływu cząsteczki danego gazu na pochłanianie promieniowania długofalowego Ziemi w stosunku do pochłaniania tego promieniowania przez cząsteczkę dwutlenku węgla)
- okres rozliczeniowy – 5 lat (od dnia 1 stycznia 2008 r. do dnia 31 grudnia 2012 r.)
- System obejmuje instalacje, dla których przyznaje się uprawnienia do emisji oraz instalacje, które są czasowo wykluczone z systemu. Rodzaje działalności objęte SHUE:
 - działalność energetyczna (instalacje spalania powyżej 20MW, instalacje spalania stosowane w produkcji propylenu i etylenu w procesie krakingu, rafinerie ropy naftowej, piece koksownicze,
 - hutnictwo żelaza i stali (instalacje prażenia lub spiekania rud metali, instalacje do produkcji surówki żelaza i stali)
 - przemysł mineralny (instalacje do produkcji klinkieru, wapna, szkła, wełny skalnej, wyrobów ceramicznych)
 - Inne (instalacje do produkcji masy włóknistej z drewna i innych materiałów, instalacje do produkcji papieru lub tektury)
 - lotnictwo (Każdy operator statków powietrznych, który wykonał jakąkolwiek operację startu lub lądowania na terenie Unii Europejskiej)

Krajowy administrator SHUE

- nadzór nad systemem sprawuje Minister Środowiska
- KASHUE jest administratorem systemu, do którego zadań należą:
 - prowadzenie Krajowego Rejestru Uprawnień do Emisji;
 - prowadzenie bazy danych zawierającej informacje o instalacjach objętych systemem
 - monitorowanie funkcjonowania systemu, w tym przeprowadzanie przeglądów oraz analiz i ocen jego funkcjonowania;
 - opracowywanie i udostępnianie projektów krajowych planów rozdziału uprawnień do emisji;
 - monitorowanie działań związanych z realizacją projektów wspólnych wdrożeń i mechanizmu czystego rozwoju;
 - udzielanie wyjaśnień, opracowywanie materiałów informacyjnych oraz prowadzenie szkoleń dotyczących funkcjonowania systemu.

Krajowy rejestr uprawnień do emisji

- w KRUE są gromadzone informacje o:
 - zezwoleniach;
 - przyznanych uprawnieniach do emisji;
 - sprzedanych i przeniesionych uprawnieniach do emisji;
 - umorzonych uprawnieniach do emisji;
 - wielkościach dopuszczalnej emisji i emisji rzeczywistej.

Krajowy plan rozdziału uprawnień do emisji

- KPRU określa:
 - całkowitą liczbę uprawnień do emisji do rozdziału w okresie rozliczeniowym;
 - całkowitą liczbę uprawnień do emisji dla poszczególnych rodzajów instalacji objętych systemem;
 - wykaz instalacji wraz z przyznaną dla nich liczbą uprawnień do emisji w okresie rozliczeniowym lub w poszczególnych latach tego okresu;
 - liczbę uprawnień do emisji, jakie w każdym roku okresu rozliczeniowego będą stanowić krajową rezerwę uprawnień do emisji:
 - dla instalacji nowych lub instalacji, w których dokonano zmiany, na uzupełnienie uprawnień do emisji w związku z ponadplanowym wzrostem zapotrzebowania na te uprawnienia,
 - w związku z przejęciem produkcji likwidowanych instalacji